

Основни податоци на DCAF
Приватни воени компании

Што се ПВК?

Зошто постои пазар за ПВК?

Дали ПВК се поекономски оправдани од војската?

Дали ПВК се исто токлу ефективни колку што е регуларната војска?

Зошто ПВК се битни за прашања кои се однесуваат на управувањето?

Како домашното право се применува на ПВК?

Како се регулирани ПВК во различни национални опкружувања?

Како може да се примени меѓународното право кај ПВК?

Какви меѓународни прописи се предложени за ПВК?

Какви други мерки се предложени?

Дополнителни информации

Овој документ е дел од серијата Основни податоци на DCAF кој на практичарите им даваат кратки воведи по бројни прашања од областа на управувањето и реформата на секторот за безбедност

Што се ПВК?

Приватните воени компании (ПВК) се фирми кои нудат специјализирани услуги кои се однесуваат на војна и конфликт, вклучувајќи и борбени операции, стратешко планирање, прибирање доверливи информации, оперативна и логистичка поддршка, обука, набавки и одржување.

Тие се разликуваат по следните карактеристики:

- Организациона структура: ПВК се регистрирани фирми со корпоративски структури.
- Мотивираност: ПВК ги даваат своите услуги главно заради добивка а не од политички причини.

ПВК значително варираат по својата големина, почнувајќи од мали консултантски фирми па се до големи транснационални корпорации. И покрај тоа што ПВК за прв пат се појавија за време на Втората светска војна, геополитичките промени и обновувањето на вооружените сили на многу земји после завршувањето на Студената војна доведоа до брз пораст на индустријата на приватна војска. Денес повеќе од 150 компании ги нудат своите услуги во над 50 земји.

Кои други изрази се користат за да означат ПВК?

Честопати покрај ПВК се користат термини како што се компании на платеници и приватно обезбедување (КПО).

До неодамна, платеник беше стандардниот израз за актерите во конфликт кои вообичаено беа мотивирани само од личната добивка. Овој израз се појавува во

некои меѓународни договори, и покрај тоа што овие договори беа критикувани поради недоволна прецизност, бидејќи се фокусирани на мотивираноста за акции, кои тешко може да се идентификуваат, отколку на самите акции. На пример, многу од американските даватели на услуги за обезбедување во Ирак тврдат дека работат подеднакво заради патриотизм и заради финансиска корист

Многу фирми кои се специјализирани да го штитат персоналот и имотот наместо да се занимаваат со борбени активности, повеќе сакаат да се идентификуваат како КПО. Но кога заштитата има сериозно влијание врз резултатот од конфликтот, тешко е да се направи разлика помеѓу борбена и заштитна улога.

Поради ваквата збрка, овие Основни податоци се фокусираат на структурирани фирми кои даваат борбени услуги.

Зошто постои пазар за ПВК?

Државите, меѓународните организации, НВО, хуманитарните агенции и агенциите за развој, мулти националните корпорации па дури и поединци може да склучат договор за воени услуги кои ги обезбедуваат ПВК.

Кога станува збор за државите, овие компании честопати се користат за да го надоместат непостоењето на национален капацитет. ПВК нудат современи технолошки вештини во области каде вооружените сили повеќе неможат да си дозволат да обучуваат персонал или да создадат можности за атрактивна кариера. Во други случаи, ПВК го заменуваат капацитет кој непостои. На пример, изнајмувањето на израелската фирма *Levdan* му овозможи на претседателот на Конго-Бразавил во 1994 да создаде нова сила за да ги замени воените единиците кои му беа лојални на предходниот претседател.

Други групи ги користат ПВК за да им помогнат да функционираат во опасни опкружувања. Некои истакнуваат дека ПВК се од потенцијална корист за ОН и други меѓународни организации зошто нивното распоредување би подлежело на помала политичка контроверзност отколку една одлука за распоредување на национални трупи под покровителство на ОН.

Поедници и групи понекојпат ги користата ПВК за поподмолни цели, како што е соборување на влади или заштита на нелегални активности.

Дали ПВК се поекономски оправдани од војската?

Податоците за економската оправданост на ПВК се неуверливи. Вработените во ПВК може да се доста скапи; типичните плати се движат од 400-1000 \$ на ден. Тврдењата дека ПВК се поекономски оправдани отколку да се одржуваат постојани армии обично се темелат врз следните аргументи:

- ПВК може да вработат поединци кои честопати се платени значително помалку;
- можно е владите да не мора да им обезбедат на ПВК “скриени” бенефиции како што се пензии, здравствена заштита, место за живеење, итн., зошто ова вообичаено е вклучено во договорот;

- ПВК имаат способност веднаш да го зголемат бројот на силите, без трошоци заради долгорочно одржување на воените капацитети или “исплаќања” што честопати се случува кога војската подлежи на брзи намалувања; и
- со тоа што ќе ги извршат основните неборбени операции, ПВК им овозможуваат на вооружените сили да се концентрираат на суштинските мисии.

Меѓутоа, треба да се земат предвид и следните аргументи:

- со оглед дека се плаќаат на договорна основа, наместо како функција на бројот на војниците на терен, тешко е да се спореди економската оправданост на ПВК наспроти онаа на редовната војска;
- Персоналот на ПВК честопати добиваат обука што ја обезбедува државата во својство на членови на националните армии; кога ќе си заминат на подобро платени работни места во приватниот сектор, оваа обука ефективно претставува финансиска помош за операциите на ПВК;
- стандардните практики за склучување договори за коизвршители, во кои еден договор може да мине низ неколку различни фирми, може значително да ја намалат или сменат било која корист од ефикасноста.

ПВК во Ирак

Окупацијата на Ирак доведе до најголемото вклучување на приватната воена и безбедносна индустрија во историјата на меѓународните напори за реконструкција. Со над 60 компании кои вработуваат повеќе од 20.000 приватен персонал кој дава воени и безбедносни услуги, после САД, ПВК ефективно се втор по големина контингент во Ирак.

Сепак, трошоците за ПВК се значителни. На www.icasualties.org се набројуваат 309 вработени на ПВК убиени во Ирак до јануари 2006. На бројни наврати многумина биле ранетите.

Интензивното користење на ПВК исто така покренува сериозни законски и оперативни прашања:

- Фирмите одложиле или завршиле операциите поради зголеменото насилство. Беше известно дека откако во април 2004 конвојот на *Kellogg, Brown and Root (KBR)* паднал во заседа, многу од возачите на камините на *KBR* одбиле да работат додека не се подобри безбедноста, а голем број извршители ја напуштиле земјата, оставајќи ја војската со производи подложни на расипување во некои области во Ирак.
- Способноста на војската да ги задржи талентираните војници е намалена. Во обидот да ги задржи, Командата за специјални операции на САД формулира нови стимулации за плати, бенефиции и образование, додека во В.Б. вооружените сили сега на елитните војници им нудат едногодишни 'отсуства' за да им овозможат да служат во ПВК во Ирак.
- За време на поранешната Коалициона привремена власт, на извршителите им беше даден имунитет според законот на Ирак. На шестмина вработени по договор кои беа вмешани во скандалот *Abu Ghraib* никојпат не им беше судено.
- Компаниите работат со склучени договори врз основа на трошок-плус така што веројатноста за измама е поголема, како што наводно беше во случајот со дивизијата на *KBR* на *Halliburton*. Армијата на САД оспорува некаде околу 1.8 милијарди \$ од трошоците на *Halliburton* за нивната работа во Ирак поради недоволна документација.
- Во некои случаи, се чини дека извршителите нуделе несоодветна обука на нивниот персонал. Еден извештај на Армијата на САД од октомври 2005, ги окривува четворицата извршители на *Blackwater* за жртвите при уривање на еден авион во ноември 2004, поради повреда на бројни владини прописи, вклучувајќи го и необезбедувањето на соодветна обука на пилотите во земјата. Функционерите на *Blackwater* ги оспоруваат овие обвинувања.

Дали ПВК се исто токлу ефективни колку што е регуларната војска?

Некои аналитичари тврдат дека ПВК, во споредба со регуларните воени сили, нудат оперативни предности како што се:

- брзо распоредување;
- ја намалуваат загриженоста кај јавноста околу употребата на сила, и
- делуваат како противтежа на локалната војска во држави со слаби политички институции.

Без оглед дали се ова стварните предности, повеќето аналитичари сметаат дека ПВКимаат бројни оперативни недостатоци во споредба со регуларните воени сили:

- мотивирани од профит отколку од должноста, нивната обврска општо земено се смета дека е поограничена од онаа што ја има персоналот на регуларната војска;
- нивните вработени се надвор од воениот ланец на командување;
- нивните договори неможат однапред да ја покријат секоја можна непредвидена ситуација, со што се намалува нивната борбена флексибилност и постои можност да се доведе во опасност нивната способност да се справат со неочекуваното;
- на нивниот неборбен персонал му недостасува целосна обука која може да ја зголеми воената способност во случај на потреба;
- некои аналитичари сметаат дека притисокот да се намалат трошоците во овие компании може да доведе до одлуки кои ќе ги доведат во опасност животите на нивниот персонал – на пример, откако во Ирак во 2004 беа убиени четворица извршители на Blackwater, се појавија наводни тврдења дека петтиот војник кој требал да служи како заштита во заднината, не и се придружил на групата поради финансиски ограничувања; и
- Кога ПВК нема да успеат од било која причина, тоа ја намалува способноста на регуларните војници да ги извршат своите задолженија.

Зошто ПВК се битни за прашања кои се однесуваат на управувањето?

Во сите земји од кои оперираат ПВК, законодавството кое ги регулира нивните активности е слабо, особено во поглед на услугите што се пружаат во странство, и тоа доведува до немање на ефективен надзор.

Владите може да ги користат ПВК за да ги заобиколат ограничувањата воспоставени со институционалните механизми за надзор (на пр., ограничувања за трупи испратени во странство воспоставени со закон). Исто така, во бројни земји, ПВК не се обврзани да го откријат обемот на своите активности или пак деталите за нивните трошоци.

Вработените во ПВК општо земено не подлежат на дисциплина во службата или пак не се обучени да изведуваат операции во согласност со Законите за вооружен конфликт. Исто така, ПВК можат лесно да ги прекинат своите операции, со што може да се отежни пронаоѓањето на нивниот персонал во слушај на законски повреди.

Како домашното право се применува за ПВК?

Вработените на ПВК може да подлежат на домашниот кривичен законик и на цивилна одговорност во земјата договорничка, земјата во која се врши операцијата и во земјата на која вработениот е државјанин. Меѓутоа, немањето правила кои конкретно ги регулираат ПВК претставува пречка за спроведување.

Сеуште не постои модел на закон што би можел да се користи како насока за добра практика. Идеално земено, ваквиот закон би требало да ги утврди начините на кои акциите на ПВК би подлежеле на контрола од страна на извршната власт, законодавен надзор и судска ревизија. Тој требало да вклучи прописи кои:

- ќе дефинираат што претставува ПВК, вклучувајќи и една исцрпна листа на услуги кои се квалификуваат како борбени;
- нивната активност, како во земјата така и во странство, ќе подлежи на национални кривични и граѓански одговорности;
- ќе ги регулираат сите фази на процесот за управување со договорот, вклучувајќи и области како што се склучување поддоговори, финансиска ревизија и јавни набавки;
- ќе вклучуваат стандардни корпоративни барања како што се регистрирање на деловното работење, квалификации на персоналот и водење евиденција за активноста на вработениот; и
- ќе ја утврдат одговорноста на министерството или агенцијата надлежна за надзор на ПВК, на пример, Министерството за одбрана или Царинската служба, или пак, посебно тело за набљудување.

Другите закони кои се применуваат за службите за државна безбедност, како што се прописите за приватност на податоци и комуникации, исто така би требало да се применуваат за службите за приватна безбедност.

Како може да се примени меѓународното право кај ПВК?

За ПВК се применуваат бројни меѓународни договори и начела од обичајното право, и покрај тоа што во пракса има само неколку случаи кога тие биле користени:

- **Човекови права:** Меѓународните договори за човекови права пропишуваат системи за поединечни формални барања и известување на кои државите може да се повикаат кога преземаат мерки да ги заштитат своите граѓани од повреди на човековите права од страна на локални и странски ПВК.
- **Кривично право:** Меѓународниот кривичен суд (МКС) има меѓународна судска надлежност за бројни кривични дела, и покрај тоа што ова се применува само на поединци а не за компаниите кои ги вработуваат. Неговата судска надлежност исто така е ограничена на кривични дела кои им се упатуваат од страна на државите членки и кривични дела во рамките на судската надлежност на државите членки. На пример, доколку една држава членка одбие да поведе истрага за вработен во ПВК за кој се сомнева дека извршил воени кривични дела кои се пријавени во рамките на нејзина судска надлежност, МКС може да спроведе своја истрага.
- **Одговорност на државата:** Меѓународното обичајно право, како што е кодифицирано во *Членовите за одговорност на државата* на Комисијата за меѓународно право (2001), утврдуваат дека државите се одговорни за активностите

на недржавните актери кои работат во име на државата. Според тоа, држава која вработува ПВК е одговорна за своето однесување. Меѓутоа, одговорноста на државата се однесува само на други држави а не и на поединци.

- **Меѓународно хуманитарно право (МХП):** МХП дава јасни правила за борбениот статус на поединечните вработени во ПВК, и покрај тоа што ова е само во случаи на меѓународен или цивилен конфликт. Вработените, исто како и официјалните војници, уживаат статус на воен затвореник доколку се опфатени со дефиницијата цивили кои придружуваат вооружените сили. Доколку се опфатени само со дефиницијата цивили кои земаат учество во непријателски активности или платеници, државата 'непријател' може кривично да ги гони и не уживаат заштита како нормалните цивили.

- **Конвенција за платеници:** *Меѓународната Конвенција против регрутирање, користење, финансисрање и обука на платеници (1989)* пропишува дека државите членки имаат обврска во нивните национални закони да ги усвојат одредбите од Конвенцијата за да таа може да стапи на сила. Меѓутоа, дефиницијата за платеник во меѓународниот договор е доста непрецизна, такашто тој е ратификуван само од неколку држави.

Какви меѓународни прописи се предложени за ПВК?

Предложени се бројни приоди за да се регулира однесувањето на ПВК на меѓународно ниво.

Некои од нив предлагаат **општа забрана на одредени активности**. Меѓутоа, критичарите истакнуваат дека ПВК честопати вршат неопходна улога, и тешко да постои веројатност државите целосно да го забранат со закон вршењето на било која од активностите на ПВК.

Вториот предлог е да се формира едно **меѓународно тело кое ќе ги регулира ПВК**. Меѓутоа, тоа значи дека државите ќе треба да се откажат од својот традиционален монопол на извози поврзани со војската, за што се чини дека постои мала веројатност.

Други предлагаат **конвенција која ќе ги утврди минималните стандарди за надзор и контрола**, вклучувајќи:

- систем за давање дозволи со точно наведување на услугите што ги даваат ПВК, известување пред конкурирање и регистрирање на поединци кои што работат за ПВК;
- минимални барања за давање дозволи во поглед на вработување на персонал, корпоративната структура на компанијата, нејзините надлежности и нејзината политика во поглед на законот за вооружени конфликти и човекови права;
- парламентарен и/или независен надзор на активностите на ПВК; и
- минимални барања за конкурентност и транспарентност при процесот на набавки, конкурирање и склучување договор.

Една ваквата доброволна шема тешко би се спровела, но предноста би била во тоа што би обезбедила националните органи да ги регулираат своите ПВК. Покрај тоа,

би оставила национално да се толкуваат одредени поединости од законот кои инаку би можеле да претставуваат пречки да се сложат за меѓународен договор.

Какви други мерки се предложени?

Еден од најефективните начини да се контролира однесувањето на ПВК е проверка од страна на медиумите и групите чувари на цивилното општество. Ова ги натера бројните ПВК да се посвесни за впечатокот што го оставаат и да се помалку наклонети кон извршување на флагрантни повреди, но сепак во никој случај тенденцијата не е универзална.

Други мерки кои би можеле да помогнат за контрола на ПВК се саморегулирањето на ПВК, вклучувајќи и доброволни кодекси на однесување – како што е оној на Меѓународна асоцијација за мировни операции (МОМО), група раководена од индустријата – и покрај тоа што тие не се замена за норми и прописи.

Сите горенаведени мерки може да се сметаат за комплементарни отколку взаемно ексклузивни. Во секој случај, ПВК се чини дека се предодредени да останат дел од безбедносното окружување во блиска иднина и затоа има видна потреба да се подобри регулативата, без оглед дали тоа ќе биде со национални или меѓународни средства.

Дополнителни информации

Приватизирање на безбедноста: Закон, практика и управување на приватни воени и безбедносни компании

Schreier u Caparini, 2005

www.dcaf.ch/_docs/op06_privatising-security.pdf

Обнова на Ирак: Потребни акции да се подобри користењето на давателите на приватна безбедност

US Government Accountability Office, 2005

www.gao.gov/new.items/d05737.pdf

Приватна воена индустрија и Ирак: Што научивме и што е следното?

Singer, 2004

www.dcaf.ch/_docs/pp04_private-military.pdf

Форум за расправа

Bonn International Center for Conversion (BICC)

www.bicc.de/pmc/portal.php

Меѓународна асоцијацијата за мировни операции (Асоцијација на компании даватели на воена услуга)

www.ipoaonline.org

“Приватни борци” Телевизиска серија *Public Broadcasting Service (PBS)*

www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/warriors

Сродни прашања

- Современи предизвици за разузнувачката заедница
- Демократска контрола на вооружени сили
- Поствоена обнова
- Приватизација на безбедноста
- Реформа на секторот за безбедност

Како се регулирани ПВК во различни национални средини?

САД и Јужна Африка имаат два различни приоди.

Соединети Американски Држави

Во *Законот за контрола на извоз на оружје* на САД од 1968 и Амандманите направени подоцна, извозот на услуги за безбедност го третираат на ист начин како и извозот на стоки: стриктно регулираат на кого му се извесуваат услугите, но не и начинот на кој тие се користат.

Од компаниите на САД кои даваат воени услуги на странски државјани во САД или во странство се бара да добијат дозвола од Стејт Департментот на САД согласно *Прописите за меѓународен трансфер на оружје (ПМТО)*, кои ги применува *Законот за контрола на извоз на оружје*.

Меѓутоа, самиот процес на издавање дозвола не ја следи стандардната постапка. Не постои формален надзор откако ќе се издаде дозволата, ниту пак има одредби кои обезбедуваат транспарентност освен за договори кои го надминуваат износот од 50 милиони САД долари, за кои се бара да се извести Конгресот пред да бидат издадени.

Надлежноста за спроведување контроли при издавање дозволи за корерицијално извезувани услуги од страна на ПВК на САД, главно ја имаат службените лица на амбасадата во странство (аташеа за одбрана), а во случај на оружје и друг материјал, Царинската служба.

Јужна Африка

Во 1998, Јужна Африка го донесе *Законот за странска воена помош (ЗВП)* со кој се регулира извозот на услуги за безбедност:

- платеничката активност, дефинирана како “учество во вооружена борба заради лична корист”, е забранета како во Јужна Африка така и во странство, и покрај тоа што законот не ги опфаќа странските државјани кои сториле кривични дела надвор од нејзината територија.
- воената помош, дефинирана како воени или поврзани со војна услуги, може да се дадат од страна на поединци со дозвола кои добиле конкретно одобрение од владата за секој договор.
- надзорното тело одговорно за давање дозволи е Националната комисија за контрола на конвенционално оружје, со која претседава министер од владино министерство кој нема никаква директна врска со индустријата за одбрана.

Успехот на ЗВП е различен, вклучувајќи го и затворањето на некои јужноафрикански ПВК и преместување на други. И покрај тоа, казните што ги досудиле судовите на Јужна Африка досега се ограничени претежно на релативно мали парични казни.

Поради големиот број на државјани на Јужна Африка кои работат како обезбедување во Ирак и неуспехот на обидот за државен удар во Екваторска Гвинеја во 2004 – во кој беше вклучен одреден број на државјани на Јужна Африка - владата неодамна предложи нов закон. Нацрт законот за *Забрана на платеничка активност и регулирање на одредени активности во областа на вооружен конфликт (2005)* се обидува да ги земе предвид сите активности на поединци и корпорации кои се вклучени во вооружени конфликти а не се официјални членови на вооружените сили.

Нацрт законот сака да го забрани секое учество во приватни воени активности кое не е конкретно одобрено од Националната комисија за контрола на конвенционално оружје и на јужноафриканските судови ќе им даде екстратериторијална судска надлежност што ќе се применува за секоја ПВК и нејзините вработени.

Серија на Основни податоци на DCAF За управувањето и реформата на секторот за безбедност

Серијата Основни податоци на DCAF дава кратки воведи за современи прашања за управувањето и реформата на секторот за безбедност. Серијата е наменета да ја користат практичари и креатори на политика. Добредојдени се ваши повратни информации. Ве молиме вашите коментари и сугестии да ги испратите на backgrounders@dcaf.ch

Уредник на серијата е David Law, Marina Caparini и Moncef Kartas придонесоа со свои материјали во овие Основни податоци. Исто така James Stocker помогна во уредувањето.

Други Основни податоци се достапни на www.dcaf.ch/publications/backgrounders

Достапни основни податоци

- Предизвици за разузнавањето
- Служби за разузнавање
- Воен народен правобранител
- Мултиетнички вооружени сили
- Национална политика за безбедност
- Парламентарни комисии за одбрана и безбедност
- Парламентарен надзор на службите за разузнавање
- Приватни воени компании
- Вонредни состојби

Претстојни Основни податоци

- Деца војници
- Системи на воена правда
- Кодекс на однесување на ОБСЕ
- Парламентот и изготвување на буџет за одбрана
- Парламенти и јавни набавки во секторот за безбедност
- Праќање трупи во странство
- Разбирање на реформата на секторот за безбедност
- Експертска проценка на секторот за безбедност

Центарот за демократска контрола на вооружените сили во Женева (DCAF) промовира добро управување и реформа на секторот за безбедност. Центарот врши истражување за добрите практики, го поттикнува развојот на соодветни норми на национални и меѓународно ниво, дава препораки за политиката и дава совет и програми за помош во земјата. Партнери на DCAF се влади, парламенти, граѓанското општество, меѓународни организации и бројни актери од секторот за

безбедност како што се полицијата, судството, агенциите за разузнавање, службите за безбедност на границата и војската.

Посетете не на www.dcaf.ch